

Varför gifter vi oss?

En diskursanalys av äktenskapsbegreppet i svensk
tidningsmedia

Sofie Mannerfalk

GNVK01

Centrum för Genusvetenskap

Lunds universitet

Handledare: Lena Karlsson

Abstract

This study aims to discuss the cultural ideas concerning marriage from a critical point of view. The material investigated is newspaper articles from the year 2008 when a law proposition to introduce gay marriage was being debated. In the debate, values and definitions of what a marriage is were discussed, and I see these discussions as an example of cultural ideas about marriage. With the help of discourse theory, I then analyse how consistent and/or ambiguous definitions of marriage are in the material. Then by using the concept of nodal points, I show how the understanding of marriage rests on connotations of ideas about love, family and society. As a final discussion, I elaborate on the concept of an imagined form with a supposed content. My conclusion suggests that to maintain the idea of marriage as the most desirable form for relations between couples, a separation of form and content is not possible. When such a deconstruction is done, marriage's hegemonic position could be renegotiated.

Keywords: Marriage, love, family, society, stability

Nyckelord: Äktenskap, kärlek, familj, samhälle, stabilitet

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställningar	4
1.2 Bakgrund	5
1.2.1 Debatten om en könsneutral äktenskapsbalk	5
1.2.2 Äktenskapsbalken	5
1.3 Tidigare forskning	6
1.4 Teoretiska perspektiv	9
2. Metod och material	12
2.1 Metodologiska utgångspunkter	12
2.2 Diskursteori	12
2.3 Material och urval	14
3. Analys	15
3.1 Strid om stabilisering	15
3.1.1 Kris i diskursen	15
3.1.2 Stabilisering av äktenskapsbegreppet	16
3.1.3 Förändring av äktenskapsbegreppet	17
3.2 Priviligierade tecken och nät av förståelser	18
3.2.1 Äktenskap och kärlek	18
3.2.2 Äktenskap och familj	21
3.2.3 Äktenskap och samhälle	23
3.3 Innehållets form eller formens innehåll?	25
3.3.1 Vad är kärlek utan äktenskap?	25
3.3.2 Vad är äktenskap utan kärlek?	26
3.3.3 Ett dialektiskt samarbete	27
4. Slutsatser	29
4.1 Avslutande diskussion	29
Litteraturförteckning	31

1. Inledning

Jag tittar på en ny serie på SVT som heter *Jakten på det perfekta livet*. I en sekvens är programledaren Hanna Hellquist inne i en affär som säljer bröllopskläder. Hon passar på att fråga blivande brudar och brudgummar varför de ska gifta sig.

- Hej! Ska du gifta dig?
- Ja.
- Varför då?
- Ja, det undrar jag också. Haha!

- Varför gifter du dig?
- Det är tradition. Det... jag vet inte, det är så det alltid har varit. Det är så jag tycker att det ska vara.

- Det känns rätt. Vi har flyttat ihop i Stockholm nu, och jag friade förra året.

- Det känns bra, jag har bestämt mig. Det får bli han.

Denna scen går i tv-programmet obemärkt förbi, men jag kan inte låta bli att fastna för de uttalanden som görs. Att äktenskapet är viktigt i både samhällelig mening och i det privata är ofta något förgivettaget, vilket gör det intressant att studera. Om det nu är en viktig del av livet och något de flesta av oss har en relation till, oavsett om den är positiv eller negativ, är det inte då även viktigt att veta vad det faktiskt betyder? I scenen som beskrivs ovan syftas det inte på själva lagtexten i äktenskapsbalken, utan på kärlek och föreställningar om en traditionell samlevnadsform. Det oerhört målande svaret ”det undrar jag också!”, ramar väl in ämnet för denna uppsats. Utöver lagtexten, vad finns det för föreställningar om äktenskapet och hur kan dessa förstås?

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att analysera föreställningar av äktenskapet i tidningsmedia. Med utgångspunkt i debatten som fördes när det blev aktuellt att göra äktenskapsbalken

könsneutral, vill jag undersöka kulturella föreställningar av äktenskapet. Jag är intresserad av hur form och innehåll förhåller sig till varandra. Då det i materialet pågår en omförhandling av formen, alltså lagstiftningen kring äktenskapet, öppnar det upp för diskussioner om hur det tänkta innehållet kommer att påverkas. Jag vill med hjälp av följande frågeställningar undersöka hur det talas om äktenskapet i dags- och kvällstidningarna Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Aftonbladet och Expressen under år 2008.

- Vilka uttalanden om äktenskaps betydelse finns att utläsa i materialet?
- Vilka begrepp är centrala för förståelser av äktenskapet?
- Hur kan äktenskapet förstås utifrån hur form och innehåll förhåller sig till varandra?

1.2 Bakgrund

1.2.1 Debatten om en könsneutral äktenskapsbalk

Under år 2008 debatterades det flitigt om huruvida äktenskapsbalken skulle göras könsneutral eller inte. Sedan år 1994 har Sverige haft en lag om registrerat partnerskap som i de flesta avseenden är likadan som lagen om äktenskap, med den skillnaden att partnerskap endast kan ingås av homosexuella par och äktenskap endast kan ingås av heterosexuella par. (Adeniji 2008: 22) På hösten år 2008 läggs det fram ett lagförslag om att göra äktenskapsbalken könsneutral. Alla riksdagspartierna är eniga om att rösta ja till förslaget, med undantag för Kristdemokraterna. Det slutar med att riksdagen röstar igenom lagförslaget och det vinner laga kraft i maj 2009. (SFS 2009:253) Religiösa samfund är däremot inte tvungna att viga alla par, utan kan neka om vigselförrättaren motsätter sig vigseln. (Rudolfsson 2009)

Jag kommer i denna uppsats inte att analysera debatten kring lagförslaget utan vill istället ta tillfället i akt att se vilka artikuleringar om äktenskapet som förekommer. Eftersom debatter om äktenskapet som samlevnadsform inte förs i någon större utsträckning, ser jag detta som ett utmärkt tillfälle att se vilka värderingar och definitioner av äktenskapet som relativt obemärkt passerar förbi.

1.2.2 Äktenskapsbalken

Enligt äktenskapsbalken kan två personer som är ogifta, över 18 år och inte nära släkt ingå äktenskap. (2 kap, 4 §, ÄktB) För att en vigsel ska vara giltig måste de två parterna närvara

samtidigt, båda måste ge sitt samtycke till ingåendet av äktenskapet och vigselförrättaren ska förklara de båda som gifta. Uppfylls inte dessa krav är vigseln ogiltig. (4 kap, 2 §, ÄktB) En vigsel kan ske både borgerligt och kyrkligt. Efter vigseln registreras äktenskapet hos Skatteverket. (4 kap, 8 §, ÄktB) I lagen står även att parterna ska ”visa varandra trohet och hänsyn” och ”vårda hem och barn gemensamt och i samråd verka för familjens bästa”. (1 kap, 2 §, ÄktB) I propositionen till lagen står även att makarna ska ”vara lojala mot varandra”. Dessa riktlinjer står med i lagtexten, men de är inte sanktionerande. Det går alltså inte att på rättslig väg framtvunga att de efterlevs. (Lindell, Hall) Förutom dessa tre exempel som är grundade på värderingar och känslor, är äktenskapet grundat på avtal. (Sonesson 2007: 13) Giftermålet förändrar endast parternas rättsliga status, i vardagen sker ingen större ekonomisk eller juridisk förändring. Det är först när äktenskapet tar slut som det får en ekonomisk konsekvens, vid en skilsmässa eller om någon av parterna dör påverkas uppdelningen av tillgångarna. Man skulle lite krasst kunna säga att giftermålet sker i ”förebyggande syfte” eftersom det är först när något sådant inträffar som äktenskapet får en ekonomisk påföljd. Sammanfattningsvis behöver man alltså varken älska varandra, bo tillsammans eller skaffa barn för att gifta sig.

1.3 Tidigare forskning

Nedan följer en litteraturgenomgång av en del av vad som skrivits på ämnet äktenskap. De böcker jag har funnit är inte på något sätt heltäckande för forskningsområdet, en sådan omfattande litteratursökning har inte varit möjlig inom ramen för denna uppsats. Men dessa böcker har varit återkommande och ofta refererade till då jag sökt litteratur på ämnet.

En ofta refererad är Anna Adenijis genusvetenskapliga avhandling *Inte den typ som gifter sig? Feministiska samtal om äktenskapsmotstånd*. Den handlar, som titeln antyder, om samtal om att *inte* vilja gifta sig utifrån intervjuer, populärkulturella material och feministiska teorier. Hennes syfte är att fördjupa frågan om äktenskapskritik idag, hur sådan kritik är möjlig och hur populärkulturella representationer kan tolkas av/som äktenskapskritik. (Adeniji 2008: 14) Ett av hennes analysavsnitt behandlar det politiska partiet *Feministiskt initiativ*s förslag om att ta bort äktenskapsbalken och istället införa en samlevnadsbalk. De menar att förslaget inte borde vara kontroversiellt eftersom ”lagar kring samlevnad och äktenskap alltid har handlat mer om juridik än om enskilda människors kärleks- och sexliv”. (Adeniji 2008: 259) Adeniji kritiserar även den tvåsamhetsnorm som råder och hur svårt det är att välja att leva utanför

den. Genom att dekonstruera dikotomier som gift – ogift och mogen – omogen, visar hon hur äktenskap förstås utifrån diskurser om tvåsamhet, mognad och icke-ensamhet. (Adeniji 2008: 306-307)

Även Karin Jarnkvists avhandling *När jag gifter mig ska jag göra det på riktigt: berättelser om barn, brudar och bröllop* granskar kritiskt äktenskapet, men den är skriven i en annan disciplin, religionsvetenskap. Den är baserad på intervjuer med par som har gift sig och fokuserar på deras föreställningar om själva giftermålet. Några av slutsatserna Jarnkvist drar är att genom giftermålet får paret del av den hegemoniska samlevnadsformens fördelar och individen stärker sitt kulturella kapital. Markeringar så som ringen, familjenamnet och benämningarna make och maka visar att paret har genomgått en rit som även placerar dem i ett kollektivt sammanhang. (Jarnkvist 2011: 179)

Inte ett ord om kärlek: äktenskap och politik i Norden ca 1850-1930 av Kari Malby, Anu Pylkkänen, Bente Rosenbeck och Christina Carlsson Wetterberg är en beskrivning av politiska beslut och lagstiftning om äktenskap i Norden fram till 1930. Den beskriver bland annat hur äktenskapet i de äldsta samlingarna av rättsregler skrivna på 1100-talet reglerade arv och ägande, för att sedan förkyrkligas i takt med att kyrkan fick större makt i Sverige. (Melby m.fl. 2006: 27) Det var först i och med kristendomens ståndpunkt ”att äktenskapet är ett sakrament som baserar sig på parternas egna samtycke och inbördes förhållande” som parterna var personligt involverade i beslutet att gifta sig. (Melby m.fl. 2006: 32) Efter reformationen i slutet av 1500-talet förstatligades äktenskapet, men vigslar fortsatte att äga rum i kyrkan. Studien beskriver även hur förändring av äktenskapet kom till stånd under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal. En anledning till att kvinnan fick mer rättigheter och frihet inom äktenskapet, menar författarna, var för att man var rädd att hon annars skulle välja bort det. (Melby m.fl. 2006: 176)

Eva Knuts avhandling i etnologi, *Något gammalt, något nytt: skapandet av bröllopföreställningar*, behandlar bröllop i relation till konsumtion. Hon har gjort en kvalitativ studie baserad på bland annat intervjuer och bröllopssidor på internet. (Knuts 2006: 34) Hennes syfte med avhandlingen är att kartlägga hur bröllopföreställningar skapas i dagens konsumtionssamhälle. Hon frikopplar vigsel, äktenskap och bröllop från varandra och väljer att enbart undersöka bröllopet. För att gifta sig krävs enbart vigsel och det behöver inte kosta någonting, medan ett bröllop inbegriper materialitet och konsumtion. (Knuts 2006: 17) Slutsatsen hon kommer fram till är att bröllopföreställningar skapas hela tiden och skulle vi sluta skapa dem skulle de inte existera. För att skapa ett bröllop krävs konsumtion, det krävs brudklänning, ringar, fotograf, lokal, presenter, tårta osv.

Johanna Gustafsson Lundberg, som är professor i etik, har i texten "Kampen om form" i antologin *Uppdrag samliv: om äktenskap och samlevnad* skrivit om äktenskapet som samlevnadsform. Hon argumenterar med bakgrund av debatten om en könsneutral äktenskapsbalk för att det behövs en mångfald i samlevnadslagstiftningen. Hon problematiserar även äktenskapet som den högst värderade formen för samlevnad. Hon använder sig av en distinktion mellan form och innehåll och menar att "i grunden handlar detta i kristen tro om en idé om att formen, traditionellt äktenskapet, skyddar innehållet, dvs. kärleken, respekten, ömsesidigheten etc." (Gustafsson Lundberg 2007: 112) Äktenskapet som rit fungerar genom att uppta sina deltagare i en större gemenskap och legitimering som både sträcker sig bakåt och in i samtiden. Att välja samboskap istället för äktenskap innebär en lägre grad av offentlighet och utan ritualen kan samlevnaden inte heller få den legitimitet som äktenskapet erbjuder. (Gustafsson Lundberg 2007: 116-117) Dessutom skapas praktiska problem rent juridiskt för dem som önskar leva utanför de existerande formerna för samlevnad. (Gustafsson Lundberg 2007: 126)

Emma Sonessons examensarbete *Äktenskapsbalken, sambolagen och lagen om registrerat partnerskap* är skriven vid den juridiska fakulteten, Lunds universitet. Det är en fördjupning i de tre lagarna och hur de sinsemellan förhåller sig till varandra. Hon beskriver äktenskapets utveckling från 1700-talet fram till idag, men fokuserar främst på förarbeten och utredningar om att göra äktenskapsbalken könsneutral. Sonesson menar att den röda tråden som går genom alla lagarna och som även går genom alla omarbetningar av äktenskapsbalken är "samarbetet för det gemensamt bästa". (Sonesson 2007: 14) Hennes slutsats är att partnerskapslagen och äktenskapsbalken är så pass lika att de borde sammanföras, att inte göra detta anser hon är diskriminerande. Hon menar även att "äktenskapet har förändrats i takt med att samhället har förändrats", därför bör en förändring ske även nu. (Sonesson 2007: 38)

Med bakgrund av dessa studier vill jag placera min uppsats inom samma område. De behandlar alla äktenskapet utifrån ett kritiskt perspektiv, vilket även jag önskar göra. Min uppsats skiljer sig något eftersom jag vill fokusera på äktenskapsformen utifrån ett tänkt innehåll. Förhoppningen är att kunna tillföra kunskap och även inspirera till vidare forskning på ämnet.

1.4 Teoretiska perspektiv

Min teoretiska utgångspunkt i denna uppsats är poststrukturalistisk. Med detta menar jag att föreställningar, mening och betydelser är diskursivt skapade och att bortom dessa diskurser finns ingen sann identitet att finna. (Lykke 2009: 65) Fysiska objekt innehar inte själva någon betydelse, det är något som vi tillskriver dem. (Winther Jörgensen, Phillips 2000: 42) Det finns alltså ingen sann innebörd hos något, utan den föreställda innebörden är alltid en social applikation. Poststrukturalismen utgår från att vår tillgång till verkligheten alltid förmedlas genom det filter som språk och diskurser utgör, istället för att se diskurser som en reflektion av en sann verklighet. (Lykke 2009: 72) I kontrast till strukturalismen menar poststrukturalismen att betydelser inte är fasta i en struktur, utan att de är rörliga och att betydelser ständigt förskjuts över varandra. Ett av poststrukturalismens syften är att dekonstruera betydelser för att kunna lösa upp hierarkier och dikotomier. (Lykke 2009: 76) Jag förstår alltså betydelser som flytande och jag är intresserad av hur dessa betydelser rör sig på en skala mellan stabilitet och förändring.

Som en fortsättning på min poststrukturalistiska ansats har jag valt att använda de politiska teoretikerna Ernesto Laclau och Chantal Mouffes beskrivning av diskursteorin. Även de ser betydelser som icke-stabila och mångfasetterade, vilka skapas genom att förhålla sig till andra betydelser. Laclau och Mouffe utgår från en poststrukturalistisk förståelse, men menar att diskursen vill fastställa betydelser *som om* det fanns en struktur. (Winther Jörgensen, Phillips 2000: 32) Diskursteorin är från början snarare en teoriutveckling än en metod med konkreta verktyg, vilket gör att den överlappar både min teori och metod. (Winther Jörgensen, Phillips 2000: 31) Med anledning av detta är det svårt att placera diskursteorin som antingen teori eller metod, jag har därför valt att se den som både och.

Laclau och Mouffe benämner alla tecken inom diskursen som element, vilka genom artikulationer relateras till vissa betydelser. Utan elementets relation till andra tecken töms det på betydelse och blir därmed obegripligt. (Winther Jörgensen, Phillips 2000: 35) Det som är föränderligt är inte elementen, alltså de tecken som fylls med värde, utan sättet de kombineras på, deras artikulation. (Hall 1996: 40) Artikulationen är ”varje praktik som skapar en relation mellan elementen så att elementens identitet förändras”. (Winther Jörgensen, Phillips 2000: 35) Om ett element knyts an till en viss betydelse tillräckligt starkt omvandlas det till ett moment. Knyts det däremot till en ny betydelse pågår det snarare en förändring och ett tidigare moment kan bli ett element. På så sätt kan man med hjälp av diskursteorin förstå betydelseförskjutningar. Diskursens mål är att fastställa tecknen till moment med fasta

betydelser, så att de framstår som sanna. Ett sådant fastställande av betydelser syftar till att uppnå hegemoni, då betydelsen inte längre är ifrågasatt utan naturaliserad. (Winther Jørgensen, Phillips 2000: 13) Sanningen är på så vis alltid en diskursiv konstruktion eftersom den ser olika ut beroende på vilken diskurs som för nuvarande har makten att definiera denna ”sanning”. (Winther Jørgensen, Phillips 2000: 19-20)

Till diskursteorin har jag även lånat delar av sociologen Pierre Bourdieus teoribygge. I hans beskrivning av det sociala fältet, vilket exempelvis kan vara det politiska fältet eller det akademiska fältet, presenterar han begreppen doxa, ortodoxa och heterodoxa. Inom det sociala fältet är vissa kapital symboliska, oberoende av kapital utanför fältet. (Aavaag 2011: 168-169) Överenskommelsen om vilka dessa kapital är kallar Bourdieu för doxa. Detta är liknande hegemonin, en tyst rådande konsensus om vilka spelregler som finns inom fältet och vilket kapital som är gällande. Doxa är alltså inte ifrågasatt utan implicit och osynlig, till dess att den utmanas. Ett villkor för att en doxa ska kunna utmanas är att det uppkommer en kris. Denna kris är inte alltid tillräcklig för att leda till en kritik, men Bourdieu menar att kritiken är beroende av att det finns en kris. (Moi 1994:10) De artikulationer som till följd av krisen uppkommer och utmanar den tidigare doxan benämner Bourdieu som heterodoxa. När doxan blir utmanad av heterodoxa artikulationer blir den tvungen att försvara sig. De tidigare tysta och förgivet tagna reglerna måste då artikulera sig, dessa kallas ortodoxa. (Aavaag 2011: 170) Eftersom mitt material är hämtat ur en debatt då en möjlig doxa blev utmanad, finner jag Bourdieus begrepp användbara för att förstå artikulationerna utifrån försvar kontra förändring. Detta ligger även nära diskursteorins förståelse av olika diskursers kamp om att definiera teckens betydelser. (Winther Jørgensen, Phillips 2000: 20)

I mitt material hänvisas det ofta till kärlek och därför har jag tagit hjälp av sociologen Eva Illouz definition. Hon menar att kärlek inte står utanför diskurser, utan är, precis som allt annat, skapad inom ramarna för dessa. Detta gör att kärlek inte går att frikoppla från makt(-relationer). Det är snarare så att kärleksförhållanden i grunden består av dessa. Därför går det inte att tala om kärlek och exempelvis ekonomiska intressen som separata företeelser, de är sammanvävda redan från början. (Illouz 2012: 52 + 58) Utifrån denna förståelse beskriver Illouz hur äktenskap och kärlek förhåller sig till varandra.

Because love made the fit between marriage and strategies of economics and social reproduction less explicit and formal, the modern choice of a mate progressively included and mixed both emotional and economic aspiration. (Illouz 2012: 10)

Citatet ovan beskriver hur man med hjälp av kärlek fick äktenskapet att framstå som mindre formellt, och mer som ett modernt val av en livspartner med en emotionell innebörd. Genom att tillföra kärlek till ekvationen, får man äktenskapet att framstå som något man ingår av kärlek till sin partner. På så sätt kom den juridiska handlingen att döljas i ett skimmer av romantik.

Eftersom mitt material är hämtat från en tid då lagstiftningen för äktenskapet var i omförhandling, vill jag undersöka hur form och innehåll påverkar varandra. För att göra detta inspireras jag av Johanna Gustafsson Lundbergs diskussion av hur form och innehåll kan användas för att analysera äktenskapet. Hon menar exempelvis att äktenskapets form, i kristen tro, har handlat om att skydda det tänkta innehållet; kärleken. (Gustafsson Lundberg 2007: 112) Däremot menar hon att det inte är helt okomplicerat att göra en sådan uppdelning eftersom ett innehåll alltid har en form och att formen blir obrukbar om det inte finns ett tilltänkt innehåll. De färgar varandra, och det är därför svårt att se dem som vitt skilda kategorier. Hon beskriver vidare ett annat sätt att se på det, nämligen som att form och innehåll egentligen skulle vara så tätt knutna att de är samma sak. Gustafsson Lundberg menar då att det som definieras som innehåll även är det som utgör relationens strukturer. Om innehållet består av kärlek och ömsesidig respekt, skulle det även utgöra ramen för relationen. På så sätt kan man upplösa distinktionen mellan begreppen. Gustafsson Lundberg föreslår en medelväg mellan dessa två resonemang eftersom hon ser fördelar och problem med båda. Hon vill se relationen mellan form och innehåll som dialektisk. Hon menar att de båda påverkar varandra men att det kan finnas viktiga poänger med att dela upp dem också för att kunna analysera. (Gustafsson Lundberg 2007: 113)

2. Metod och material

2.1 Metodologiska utgångspunkter

Min metodologiska ingång till den här uppsatsen är, som tidigare diskuterats, poststrukturalistisk. Min förståelse av världen är att mening och betydelse skapas diskursivt genom språket. Bortom diskursen finns ingen ”verklig” betydelse att finna, därför är det inte heller min ambition att avtäckta någon sanning. Det jag önskar belysa är möjligen hur makt opererar och definierar vad vi tar för sant.

Den kunskap jag kommer att förmedla med den här texten är således inte heller objektiv eller någon sanning. Det jag ser i mina analyser är en direkt konsekvens av varifrån jag tittar, från en vit, medelklass akademiker position. Detta gör att jag förstår vissa referenser eller kontexter bättre, men även andra sämre och en del kanske jag inte ens uppfattar. Det ska även påpekas att min ingång till ämnet är kritisk och jag har inte för avsikt att framställa äktenskapet i en ljus dager, utan jag vill snarare sätta det under en kritisk lupp. Detta är något jag hoppas kunna vara konsekvent med uppsatsen igenom och även tydlig med att mina analyser är färgade av vem jag är i förhållande till både mitt ämne och mitt material. Precis som att det inte finns någon stabil sanning att finna, finns det inte heller någon objektiv position varifrån allting går att se. (Haraway 2004: 87)

2.2 Diskursteori

Som metod till denna uppsats har jag valt att använda Laclau och Mouffes diskursteori, som den presenteras i Winther Jørgensen och Phillips bok *Diskursanalys som teori och metod*. Valet föll på denna metod dels för att jag är intresserad av diskurser och hur de (re-)produceras men även för att den väl överensstämmer med min poststrukturalistiska ansats. Winther Jørgensen och Phillips förklarar diskursanalysens uppgift på följande sätt.

Den överordnade tankegången i diskursteorin är att sociala fenomen så att säga aldrig är färdiga eller totala. Betydelse kan aldrig slutgiltigt fixeras, vilket ger plats för ständig social strid om definitioner av samhälle och identitet – en strid vars utfall får sociala konsekvenser. Diskursanalytikerns uppgift är att studera strävan efter att etablera entydighet i det sociala på alla nivåer. (Winther Jørgensen, Phillips 2000: 31)

Till skillnad från andra inriktningar inom diskursanalysen, tillhandahåller inte diskursteorin några riktlinjer för hur den konkret ska utföras. Den är från början en teoriutveckling snarare än en praktisk metod, vilket gör att beskrivningen av den överlappar både teori och metod. Eftersom det inte finns någon utförlig beskrivning av hur man ska göra, blir man även friare att utforma diskursteorin så att ”det passar till just det projekt som man är på väg in i”. (Winther Jørgensen, Phillips 2000: 62) Jag har därför valt att fokusera på de begrepp som jag finner applicerbara på mitt material.

Diskursteorin menar att man ska se praktiker i deras egenskap av att vara artikulationer som etablerar betydelser och (re-)producerar diskurser. (Winther Jørgensen, Phillips 2000: 36) Därför har jag valt att se mitt material som artikulationer. Hur materialet hänvisar till vissa förståelser och relaterar tecken till varandra på ett bestämt sätt, ser jag som en konsekvens av att diskurser har stabiliserats. Jag vill med hjälp av diskursteorin undersöka närmare i vilken grad av stabilitet diskurser kring äktenskapet befinner sig i mitt material och om det finns motstridigheter bland dem.

För att förstå artikulationerna använder jag mig av diskursteorins begrepp nodalpunkter, element och moment. Alla begrepp som cirkulerar i diskurser är tecken. Vissa av dessa tecken är privilegierade, då andra tecken får sin betydelse genom att knytas an till dessa. Ett privilegierat tecken kallas för nodalpunkt. (Winther Jørgensen, Phillips 2000: 33) De tecken som knyts an till nodalpunkterna kallas moment. Detta är tecken som är relativt stabila inom diskursen, de förstås när de är relaterade till nodalpunkten. Utanför nodalpunkten och dess moment cirkulerar element. Detta är tecken som inte är lika fasta, men de förekommer ändå ibland inom diskursen. Dessa tecken är fortfarande mångtydiga och det är diskursens önskan att fastställa dessa till moment. På samma sätt kan det vara en annan diskurs önskan att frigöra moment till element, så att de inte längre är obligatoriska inom diskursen. Med hjälp av dessa verktyg vill jag få syn på spelet om tecknen och vilken betydelse de tillskrivs.

Slutligen vill jag även leta efter oemotsagda artikulationer, vilka skulle kunna ses som hegemoniska inom diskursen. Hegemoni är ett passivt rådande samtycke om något, men som ”döljer människors verkliga intressen”. (Winther Jørgensen, Phillips 2000: 39) Genom att ett

begrepp ges en hegemonisk betydelse blir det inte ifrågasatt även om många människor skulle vinna på att det dekonstruerades och avnaturaliserades.

En kritik som tas upp i *Diskursanalys som teori och metod* är att diskursteorin inte skulle vara förankrad i verkligheten. I en dikotomi där det diskursiva står mot det materiella, blir diskursteorin icke-materiell menar kritiker. Denna kritik har Laclau och Mouffe svarat på genom att hävda att diskurser inte bara är språk utan diskurser är även materiella. (Winther Jørgensen, Phillips 2000: 42) Diskurserna får alltså materiella *konsekvenser*. Bara för att man har en poststrukturalistisk ansats betyder inte det att ingenting finns. Orättvisor finns, men det finns ingen ”naturlig” grund till dem utan denna grund är alltid diskursivt skapad. Diskursteorin är därför, enligt mig, mycket förankrad i verkligheten och ett viktigt verktyg för att göra en politisk analys. En av diskursteorins viktigaste och mest hoppfulla poänger är just att ingenting är givet, vilket möjliggör en förändring. (Winther Jørgensen, Phillips 2000: 62)

2.3 Material och urval

Jag tycker att texter är intressanta att analysera och dessutom behändiga med tanke på den korta tidsperiod som denna uppsats ska skrivas inom. Jag har därför valt att undersöka olika typer av texter, artiklar, insändare, krönikor och ledare, publicerade i dags- och kvällstidningar. I diskursteorins anda behandlar jag alla texter likvärdigt och med lika stor inverkan på diskursens utformning. Det sökord jag har använt mig av är *äktenskap*. En sådan sökning har jag gjort på Aftonbladet, Expressen, Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter. Dessa tidningar valde jag eftersom de är de två största nationella dags- respektive kvällstidningarna. Jag har även gjort en begränsning i tid, då jag har fokuserat på texter som publicerades under år 2008. Jag har valt detta år eftersom det var då debatten om lagen om samkönade äktenskap fördes som mest. Nästan alla de artiklarna som utgör mitt material handlar om lagförslaget, men istället för att fokusera på själva debatten vill jag ta tillfället i akt att undersöka vilka värderingar och definitioner av äktenskapet som passerar.

3. Analys

Jag inleder analysen med att diskutera hur lagförslaget om en könsneutral äktenskapsbalk öppnar upp för förhandling av äktenskapsbegreppets mening. Efter det följer de artikulationer i artiklarna som jag tolkar som "försvarare" av den tidigare förgivettagna betydelsen, för att sedan beskriva de artikulationer som jag uppfattar som "förespråkare" för en omtolkning eller uttänjning av betydelsen. Därefter använder jag mig av diskursteorin för att se hur både försvararnas och förespråkarnas argument kan ses som delar av diskurser som vill definiera äktenskapet. Jag vill här sätta in de olika argumenten som används i artiklarna i Laclau och Mouffes begreppsapparat för att se hur nätet av förståelser och värdegrunder är sammanlänkade. De teman jag tar upp är äktenskapet som knutet till *kärlek*, *familj* och *samhälle*. Slutligen vill jag föra en diskussion om äktenskapet utifrån teorier om form och innehåll. Är det själva formen som definierar äktenskapet eller det den sägs innehålla?

3.1 Strid om stabilisering

Jag vill här undersöka debatten kring förslaget om könsneutrala äktenskap. Jag använder mig av Bourdieus teorier om doxa, ortodoxa och heterodoxa. Detta gör jag för att börja bearbeta mitt material, för att reda ut hur debatten såg ut och på vilket sätt de olika artikulationerna kan bilda ett mönster som visar på hur en strid om stabilisering kontra förändring pågår.

3.1.1 Kris i diskursen

Enligt Bourdieu krävs någon typ av kris för att en doxa ska brytas, först då går det att utmana diskursen och förändring blir möjlig. En sådan typ av kris som öppnar upp för förändring tänker jag mig att lagförslaget om samkönade äktenskap blev. Med ett sådant "hot" om reell förändring i lagen blir försvararna av doxan tvungna att formulera sina argument och därmed bryts doxan. I dessa artikulationer framkommer vad den tidigare tysta och förgivettagna betydelsen av äktenskapet antas vara. Eftersom betydelser aldrig kan nå en total fixering, "kan det alltid föras en *kamp* om hur strukturen ska se ut, vilka diskurser som ska härska och vilken betydelse som de enskilda tecknen ska tillskrivas". (Winther Jörgensen, Phillips 2000: 36) I princip alla artikulationer i materialet är positiva till äktenskapet, det som de är oense om är

vad ett äktenskap innebär. Det är just denna tänkta innebörd som jag är intresserad av, hur den skiftar och omförhandlas.

3.1.2 Stabilisering av äktenskapsbegreppet

De artikuleringar som jag har placerat som ortodoxa är de som hänvisar till äktenskapet som något stabilt och naturligt. De menar att äktenskapet bara *är* och har alltid varit. Dessa argument försvarar äktenskapet så som de menar att det är idag och vill inte utvidga eller förändra begreppet.

Ett argument som förekommer i artikuleringarna är att hänvisa till hur äktenskapslagstiftningen ser ut just nu och sedan likställa den med äktenskapets essentiella kärna. ”Hon pekar på att lagstiftningen idag sätter upp fyra olika krav för att äktenskap ska kunna ingås. De som gifter sig får inte vara under 18 år, inte vara nära släkt, inte fler än två och inte av samma kön” (SvD 2008-01-21), för att sedan mena att lagstiftningen därmed inte kan förändras. Ett sådant argument är motsägelsefullt på flera sätt. För det första indikerar det att lagstiftningen så som den ser ut nu inte är skapad och dessutom flertalet gånger omarbetad och förändrad. (Sonesson 2007: 38) För det andra avvärjar det hela motsidan eftersom äktenskapet visas upp som något stabilt och oföränderligt, vilket gör hela debatten omöjlig. Ytterligare en artikulering poängterar de fyra äktenskapshindren men lägger även till att ”de fyra hindren utgör äktenskapsrättens värdegrund” (SvD 2008-04-06). Även här pådyvlas mottagaren en föreställning om äktenskapet som något fast, men även att lagstiftningen bildar dess värdegrund. Genom att göra en distinktion mellan kraven för att ingå äktenskap och dess föreställda värdegrund, kan frågan om vad som skulle hända med värdegrunden om lagstiftningen förändrades ställas.

Något som dessutom framhävs i försvaret av äktenskapsbegreppet är att äktenskapet skulle vara en institution som i det närmaste garanterar kärlek och lyckliga relationer. Att ”äktenskapet ger störst chans till ’stabila’ familjerelationer” (Ex 2008-05-21), är ett sådant exempel. För att ett fenomen ska kunna generera något, exempelvis en känsla, bör det inneha någon typ av stabilitet annars hade det kunnat genererat olika känslor hela tiden. Att visa att äktenskapet leder till stabila familjerelationer kan ses som en strategi för att framställa äktenskapet som något *i sig* positivt.

Det finns även de artikuleringar som drar det så långt att de menar att det finns ”en risk för att äktenskapet ska dö om det görs könsneutralt” (SvD 2008-04-08). Detta visar mer än något

annat att äktenskapet är något fast och skulle det förändras kan det inte vara samma sak längre. Antingen är det ett äktenskap så som det ser ut nu, eller så är det något annat. Man ”kan inte trixa med begreppen hur som helst” (SvD 2008-02-18).

Sedan finns det artikuleringer som höjer äktenskapet som samlevnadsform till skyarna. Det är återkommande att äktenskapet är något som står över och utanför det mesta. ”Äktenskapet är större och viktigare än könskriget (...) Äktenskapet är viktigare än höger-vänsterkriget” (Ex 2008-01-21). Genom att placera äktenskapet utanför politiken och könsmaktsordningen blir det dessutom något som fanns där före. Det framstår som om det fanns redan innan diskursen och således inte som skapat inom ramarna för den. Även artikuleringer som att äktenskapet är ”det finaste som finns” (Ex 2008-07-30) och ”grundstenen i samhällsbyggandet i alla kulturer” (SvD 2008-04-15) tillskriver det en väldigt stor betydelse.

Alla dessa artikuleringer presenterar äktenskapet som något fast och oföränderligt. De legitimerar äktenskapet genom att visa på dess inneboende fördelar, som att det genererar kärlek och lycka. De ger det även en stor betydelse för att visa att vi inte kan avskaffa eller förändra det. Att påvisa att äktenskapet är naturligt och därmed oföränderligt är en strategi för att motverka en förändring.

3.1.3 Förändring av äktenskapsbegreppet

De artikuleringer jag placerar som heterodoxa är de som på något sätt vill förändra äktenskapets betydelse. De ser äktenskapet som något skapat och därför kan det även skapas om. De argumenterar för en förändring på olika sätt.

Det kanske vanligaste argumentet för att äktenskapet ska genomgå en förändring är att det är mest rättvist. Det är orättvist att vissa ska kunna gifta sig och andra inte. Grupper ”missunnas” att få ”knyta äktenskapliga band för att till slut få komma till ro i sin relation och familjekonstellation” (SvD 2008-02-01). Det som är orättvist är att de grupper som än så länge inte omfattas av äktenskapsbalken går miste om den föreställda lyckan som äktenskapet bringar paret. Denna lycka består enligt citatet ovan av att man kommer till ro i både sin (kärleks-)relation och familjekonstellation. Det är alltså något som är bra både för kärleken och för familjebildningen. Genom att sätta dessa inom äktenskapliga ramar, hängs relationerna upp på dem och upplevs därmed inte som lika flyktiga. På så sätt kan paret slappna av och ”komma till ro”. Även yttringar som att ”samhället bör möjliggöra och främja en trygg och stabil samlevnad även för samkönade par” (SvD 2008-03-30), visar på

äktenskapets positiva inverkan på parrelationen. Äktenskapet kommer alltså att generera trygghet och stabilitet vilket framställs som två positiva effekter för paret.

Rättvisa kopplas även till rättigheter. Det ska vara en rättighet att ingå äktenskap för alla människor som önskar det. Eftersom all kärlek ska värderas lika och kärlek är en grund till äktenskapet bör alla kunna gifta sig, annars är det en grund för diskriminering. Finns det kärlek så ska det vara möjligt att gifta sig. Eftersom ”poängen är att ge homosexuella rättigheter att ingå äktenskap som heterosexuella och då kan man inte börja kalla äktenskapet för något annat” och det blir inget ”ålande runt begreppet” (DN 2008-01-24). Äktenskap ska heta äktenskap oavsett vem det är som vill ingå det, allt annat skulle vara orättvist och diskriminerande.

En annan tydlig strategi för att förändra äktenskapet är att förtingliga det och därmed visa på att det endast är ett begrepp. Artikulationer som att debatten endast är ”en strid om ord” eftersom registrerat partnerskap i mångt och mycket är likvärdigt med äktenskapet, visar att det handlar om begrepp. Även yttringar som att man ”låst fast sig vid äktenskapsdefinitionen” (DN 2008-01-26), visar att det handlar om benämningar och inte om fasta, inneboende betydelser.

3.2 Priviligierade tecken och nät av förståelser

I detta avsnitt vill jag använda mig av diskursteorins begrepp element, moment, privilegierade tecken och hegemoni. När jag gör detta använder jag mig av artikulationer från hela mitt material, vilket inbegriper både de ortodoxa och de heterodoxa argumenten. Detta gör jag för att få en blick över hela mitt material och de diskurser som existerar där. Jag vill med hjälp av dessa verktyg förstå hur diskurser om äktenskapet ser ut utifrån de tre nodalpunkterna *kärlek*, *familj* och *samhälle*.

3.2.1 Äktenskap och kärlek

I mitt material är ett av de mest grundläggande tecknen som knyts an till äktenskapet *kärlek*. Det finns inga artikulationer som framför kritik eller ställer sig mot ett sådant konstaterande. Artikulationer som förekommer är exempelvis ”man gifter sig av kärlek” (AB 2008-07-21), att ”få gifta sig med den man älskar” (SvD 2008-07-30), att det är bra att gifta sig ”när man älskar varandra” (AB 2008-01-22) och ”resten av oss föredrar äktenskap byggda på kärlek”

(AB 2008-07-29). Kärlek skulle alltså utifrån min läsning kunna ses som ett privilegierat tecken inom diskursen om äktenskap, dels för att det är återkommande i mitt material men även för att det inte ifrågasätts i någon större utsträckning.

Till kärlek knyts andra tecken som verkar relativt stabila inom diskursen, dessa placerar jag som moment. Det första momentet som jag lokaliserat är att gifta sig av kärlek är något *fint*, alltså något positivt laddat och inom diskursen högt värderat. ”Det finns vissa människor som vill beröva andra det finaste som finns: att få gifta sig med den man älskar” (Ex 2008-07-30). Ett annat moment är *heterosexualitet*, vilket är ett moment som det i materialet råder strid om att lösgöra. Artikulationer som ”vidhåller att äktenskap ska vara mellan man och kvinna” (DN 2008-03-15) och ”ordet äktenskap betyder ett registrerat förbund mellan en man och en kvinna” (DN 2008-04-12) är vanligt förekommande. I och med debatten sker det en förhandling av just detta moment vilket i förlängningen skulle kunna leda till att det snarare skulle klassas som ett element. Även *lycka* är ett moment som jag funnit i relation till kärlek. Denna koppling sker genom artikulationer som ”äktenskapets lycka” (Ex 2008-01-21), ”mänsklig lycka” (Ex 2008-01-21) och ”gifta lever längre, är friskare och lyckligare än ogifta” (Ex 2008-01-21). Slutligen har jag även placerat *varaktighet* som ett moment genom yttranden som ”lovar varandra hållbar kärlek” (Ex 2008-01-15). Alla dessa relativt fasta tecken omgärdar talet om kärlek i diskursen. Det finns undantag men i stora delar av mitt material ingår dessa moment i ”paketet”.

Utanför det mer stabila systemet av förståelser kring kärlek cirkulerar elementen. Dessa förekommer ibland i materialet men är inte lika självklara i artikulationerna. Elementen är mångtydiga och har inte tillskrivits en betydelse som självklart kopplas till diskursen om äktenskap i relation till kärlek. Ett sådant element är *vänskap*, det sägs att ”blott vänskap bygger inget äktenskap” (AB 2008-09-06). Detta citat visar att vänskap inte är tillräckligt utan att det behövs något mer, förmodligen åsyftas kärlek. Men vänskap skulle antagligen inte anses skada äktenskapet så därför ingår det fortfarande i diskursen, om än inte lika centralt som kärlek. Ett annat element jag funnit är *frihet*, ”det är en viktig frihetsreform att även par av samma kön ska kunna bli äkta makar” (SvD 2008-04-29). Att få gifta sig har alltså att göra med frihet. Antagligen syftas här diskrimineringen i att vissa par kan gifta sig och andra inte. Men att se äktenskapet som ett sätt att nå frihet blir problematiskt då det snarare är ett sätt att inordna sig i en samhälleligt skapad samlevnadsstruktur. Även *otrohet* figurerar som ett element i diskursen. Detta artikuleras genom att ställa frågan ”när blev äktenskapet ett preventivmedel mot otrohet?” (AB 2008-01-10). Föreställningen som detta påstående vänder sig mot kan tänkas vara att det inom ett äktenskap praktiseras monogami, medan det i

verkligheten inte alltid är fallet. Ytterligare ett element som förekommer är *homosexualitet*. Precis som att heterosexualitet är ett moment i omförhandling är homosexualitet ett element i omförhandling. ”Samlevnad och familjebildning ska inte vara förbehållet kvinnor och män som lever tillsammans” (DN 2008-11-04), ”poängen är att ge homosexuella rättigheter att ingå äktenskap” (DN 2008-01-24) och ”äktenskap byggda på kärlek – oavsett kön” är exempel på några artikuleringar som vill föra in homosexualitet i diskursen om äktenskap. Slutligen vill jag även nämna *skilsmässa* som ett element. En artikulering menar att människor ”bör förbli gifta även om kärleken dött ut. Skilsmässor, menar hon, skapar beteendeproblem hos barnen. Skilsmässor orsakar fattigdom och vidgar klassklyftor” (AB 2008-07-29). Eftersom äktenskapet föreställs hålla för evigt finns det lite utrymme inom diskursen för ett eventuellt uppbrott. Ett sådant uppbrott målas dessutom upp som något hemskt, framförallt för parets eventuella barn.

Utifrån denna kartläggning framstår äktenskapet som något två personer som älskar varandra och ämnar leva tillsammans under en varaktig framtid, ingår. Detta par är helst heterosexuellt, men skulle i undantagsfall kunna vara av annan sexuell identitet. Paret kommer till följd av äktenskapet att uppleva lycka och att paret gifter sig är dessutom något av det finaste de kommer att uppleva.

Efter min läsning av materialet blir det tydligt hur kärlek används som både ett krav och ett skäl att gifta sig. För att gifta sig bör det finnas kärlek och finns det kärlek bör man gifta sig. Kärlek framställs som ett fenomen i sig, som står utanför alla andra sammanhang och diskurser. Kärlek är, som Illouz skriver, skapat inom ramen för andra maktordningar som exempelvis ekonomiska eller juridiska intressen. Kärlek existerar alltså inte bortom diskursen utan är tvärtom skapad inom densamma. Med denna förståelse av kärlek är både kärleken och äktenskapet politiska. Diskussioner om kärlek och äktenskap borde därför även benämnas som politiska och föras därefter.

I materialet har dock inte en sådan dekonstruktion skett, där förekommer det inga artikuleringar som diskuterar kärlek i sig. Kärlek är en figuration som många artikuleringar lutar sig mot men som ingen definierar eller förklarar betydelsen av. Det skulle därför kunna ses som att kärlek har uppnått en hegemonisk status i förhållande till äktenskap. Den har en självklar plats och behöver inte artikulera något försvar. Winther Jørgensen och Phillips skriver att hegemoni innebär att ”dölja människors verkliga intressen”. (Winther Jørgensen, Phillips 2000: 39) Om man ser kärlek utifrån Illouz förklaring döljer hegemonin möjligheten att tala om kärlek och äktenskap som begrepp med en politisk innebörd.

3.2.2 Äktenskap och familj

Ett annat tecken jag funnit starkt sammanknutet till äktenskapet är *familj*, därför har jag även placerat detta som ett privilegierat tecken inom diskursen. Äktenskapet beskrivs som en form vari en lycklig familj har goda möjligheter att skapas. Att ”ingå äktenskap och idka familjeliv” (AB 2008-09-29) är tätt sammanknutna och förekommer ofta i samma mening. Genom att ingå äktenskap kan man dessutom ”komma till ro i sin relation och familjekonstellation” (SvD 2008-02-01). Äktenskapet kommer alltså att gynna familjerelationerna och framställs som den mest önskvärda ramen för en familj att befinna sig inom.

Till familjen kopplas momenten, vilka är relativt stabila för förståelsen av familj kopplat till äktenskap. Ett sådant moment är *trygghet*. Äktenskapet kan ”främja en trygg och stabil samlevnad” (SvD 2008-03-30), ”skall just säkra värden som trygghet” (SvD 2008-03-30) och ”att tänka på äktenskapet – att gifta sig – innebär för många människor en känsla av kärlek, framtid och trygghet” (SvD 2008-09-29). Genom äktenskapet kommer man alltså att känna en trygghet eftersom relationen inte blir lika flyktig som en annan samlevnadsform hade varit. Ett annat moment jag funnit är *samlevnad*. Detta är ett centralt moment eftersom stora delar av äktenskapsbalken reglerar egendom och bohag mellan makarna, men som jag poängterade tidigare är det inte något krav att bo tillsammans bara för att man har ingått äktenskap. Artikulationer som ”lagstiftningen kan förbättras för alla olika former av samlevnad, där en utökad äktenskapsbalk endast är ett välbehövligt steg på vägen” (SvD 2008-04-08), ”ställer vi idag i allmänhet högre krav på familj och samlevnad” (SvD 2008-03-30) och ”främja en trygg och stabil samlevnad” (SvD 2008-03-30) visar på att samlevnad är en central del av äktenskapet. Även ett moment som *stabilitet* förekommer, ”äktenskapet ger störst chans till stabila familjerelationer” (Ex 2008-05-21). Precis som till nodalpunkten kärlek, utlovas här en varaktighet i relationen. Ett annat moment som förekommer är *kärnfamilj*. Detta är inte alltid explicit som i artikulationen ”alla som tror på kärnfamiljen bör välkomna homoäktenskap” (Ex 2008-01-21), utan många artikulationer vilar på en outtalad sådan föreställning. Det sista momentet jag har identifierat kring familjen är *barn*. Artikulationerna kan vara att ”gifta skiljer sig mindre än sambos. Därför är äktenskapet bra för barn” (Ex 2008-01-21), ”om vi vill ha ett harmoniskt samhälle måste äktenskap och familj sättas i centrum. Alltför många barn saknar den grundtrygghet i tillvaron, som en harmonisk familj kan erbjuda. Därför måste familjens ställning stärkas” (Ex 2008-01-15) och när två personer får barn kan ”en sådan förening bekräftas och skyddas genom äktenskapet” (SvD 2008-04-15). Att få barn är kanske

inte ett måste för att ”göra” ett äktenskap men om man får barn är det en bra form att befinna sig inom eftersom den sägs ”skydda” en sådan ”förening”.

Utanför dessa moment rör sig elementen, de som fortfarande är mångtydiga och flexibla. Ett sådant element är *homosexuella familjebildningar*. Som under den förra nodalpunkten kärlek, befinner sig detta element under omförhandling. ”Låt barn till samkönade föräldrar få uppleva den grundtrygghet och harmoni som ett familjeliv med äktenskapslicens i botten kan ge” (Ex 2008-01-15). Artikulationen argumenterar för att även denna grupp ska få tillgång till de positiva delar som endast ett äktenskap kan erbjuda. Även *uppfostran av barn* ser jag som ett element i diskursen. Eftersom detta inte nödvändigtvis måste ske inom ett äktenskap visar artikulationer som ”det är en institution för barns uppfostran med två föräldrar” (SvD 2008-04-06) att det är bättre om detta sker inom äktenskapet.

Med bakgrund av denna kartläggning kan man få en bild av äktenskapet som en trygg, säker och varaktig form för familjebildning. Äktenskapet framställs alltså som den önskvärda formen för familjer att befinna sig inom. Eftersom äktenskap och familj är så pass sammanknutna konstitueras familjen genom att ett äktenskap ingås. Detta sker även genom symboliska handlingar som att ha en ring på fingret och anta ett gemensamt efternamn. (Jarnkvist 2011: 80) På så sätt konstrueras individerna till en enhet, till en familj. Även den offentliga handlingen i att genomgå en vigsel och sedan registrera det hos en myndighet gör att personerna blir tätare förbundna med varandra.

Som en följd av att ingåendet av äktenskapet skapar en familj, blir ett utgående ur äktenskapet ett uppbrott från familjen. Den konstruerade enheten dekonstrueras. Eftersom familjen som befinner sig inom de äktenskapliga ramarna är den önskade formen, blir familjen utanför dessa ramar den oönskade. Att genomgå en skilsmässa och avsluta ett äktenskap är därför negativt laddat och kan fortfarande ses som en mildare variant av ett socialt stigma. Den trygghet som är kopplad till familjebildningar inom äktenskapet har även en baksida, då det blir svårare att lämna. Konsekvensen av detta skulle kunna vara att människor stannar kvar i relationer som de kanske hade lämnat om de inte varit gifta.

Huruvida familjen har uppnått en hegemonisk status inom äktenskapsdiskursen är svårt att svara på. En idé om att äktenskapet är en institution för familjebildning är relativt självklar inom diskursen. Vad familj innefattar är däremot inte lika klart. Att ha barn är exempelvis inte obligatoriskt men det kan på sikt vara ett förväntat mål. En konsekvens av att gifta sig kan vara en föreställning om att det ska komma barn.

3.2.3 Äktenskap och samhälle

Det sista tecknet jag ser som ett privilegierat sådant är *samhället*. Diskussionerna om äktenskapet förhåller sig konstant till det tänkta samhället eller staten eftersom det är denna imaginära storhet som slutligen fastställer lagstiftningen och därmed äktenskapets juridiska innebörd. En artikulation som påvisar detta är exempelvis ”alla som har det minsta känsla för vad som är viktigt för fungerande samhällen och mänsklig lycka, bör omfamna alla som vill gifta sig” (Ex 2008-01-21).

Kring detta privilegierade tecken knyts moment, som utgör den relativt fasta förståelsen av samhället kopplat till äktenskap. Ett sådant moment är *institution*, vilket beskriver äktenskapets ställning gentemot, men även i, samhället. Detta moment syns ofta i materialet, exempelvis ”äktenskapets unika roll som institution för familjebildning” (SvD 2008-01-03) och ”det är en institution för barns uppfostran med två föräldrar” (SvD 2008-04-06). Det är alltså en institution för hur människor ska organisera samlevnad, familj och kärlek – sina liv helt enkelt. Ett annat moment är *juridik*, vilket är kopplat till den eventuella lagändring som debatten i mitt material handlar om. ”Äktenskapet har som juridisk samlevnad huvudsakligen bäring på två materiella områden: arv och avkomma (...) En akt som fastställer att två personer ämnar leva som makar påverkar deras civilrättsliga ställning och ska självklart fastställas i en offentlig och civil instans” (DN 2008-11-04), och ”vi behöver lagar som ger juridiskt och ekonomiskt skydd åt det sätt på vilket människor faktiskt väljer att leva” (SvD 2008-04-08). Dessa artikulationer belyser juridikens centrala roll i äktenskapsdiskursen, det är den som skapar ramarna för äktenskapet. Även *legitimering* förekommer som ett moment i materialet. ”Kalla det partnerskap, äktenskap eller nivåtvadskap – huvudsaken är att få sin kärlek sanktionerad av stat och samhälle” (Ex 2008-01-15), ”som om människors lika rätt att juridiskt bekräfta sin kärlek måste bli föremål för majoritetens godtycke” (Ex 2008-06-18), ”man anser att [äktenskapet] ger enkönade pars kärlek ett särskilt erkännande” (SvD 2008-01-03, min anm.) och ”igår hade riksdagen chansen att visa att alla människors kärlek ska värderas lika av staten” (SvD 2008-04-17). I dessa artikulationer lyfts vikten av att få sin samlevnadsform legitimerad och godkänd av ”majoriteten”, ”stat och samhälle”. Genom att något står med i lagen blir det ofta likställt med att det är sant eller legitimt. (Adeniji 2008: 21) Att ge homosexuella par möjligheten att ingå äktenskap skulle därför innebära att deras relation blivit legitimerad och erkänd. Ytterligare ett moment som kopplas till samhället är *normalitet*, ”samhället måste tydligt visa vad som är normalt och onormalt” (AB 2008-03-31) och ”könsneutrala äktenskap är trots allt inte något som berör en barnfamilj i Säffle” (DN

2008-03-15). Här utnämns samhället till den storhet som har möjlighet att visa vad som är normalt och inte. I den andra artikuleringen görs könsneutrala äktenskap till det onormala och ”barnfamiljen i Säffle” till det normala. Homosexuella par är alltså inte en självklar del av äktenskapsdiskursen än. *Legalisering* är även det ett moment här. Artikulationer som ”rätt att legalisera sin samlevnad” (DN 2008-10-09) och ”familjeliv med äktenskapslicens” (Ex 2008-01-15) menar att äktenskapet skulle innebära en legal samlevnad som innehar en form av licens. Detta skulle i förlängningen betyda att det finns andra samlevnadsformer som skulle vara olagliga. Det sista momentet är att äktenskapet skulle vara *en central del i samhällsbyggandet*. ”Om vi vill ha ett harmoniskt samhälle måste äktenskap och familj sättas i centrum” (Ex 2008-01-15) och ”äktenskapet (...) är en grundsten i samhällsbyggandet i alla kulturer” (SvD 2008-04-15).

Även om lagstiftning och samhälle ofta nämns är det sällan som den faktiska *myndighetsutövningen* poängteras. Jag ser därför detta som ett element i diskursen. ”Att gifta sig handlar inte enbart om kärlek, det är också en handling som definierar den enskildes civilrättsliga ställning i samhället. Att viga någon är därmed en myndighetsutövning” (SvD 2008-09-29). Artikulationer som denna förekommer sällan, då denna inte lyfter äktenskapet som en kärlekshandling utan ställer det i relation till samhället och myndigheter.

Utifrån denna beskrivning framstår äktenskapet i relation till samhället som en institution som kan legitimera, legalisera och normalisera relationer och samlevnad. Sedan är det även en form som reglerar makarnas ägande och arv.

Äktenskapet är alltså en av samhället önskad samlevnadsform, som även är reglerad i lagstiftningen. Samhället har makt att premiera vissa former för hur människor ska leva eller inte. Denna makt används indirekt genom att göra det ”lättare” att gifta sig än att välja att låta bli. (Gustafsson Lundberg 2007: 116) Många gånger är det lättare att ingå äktenskap och få hela ”paketet” istället för att själv behöva skriva juridiska dokument och testamente för vem som äger och ärver vad. På detta sätt kan samhället sätta upp normer och normalitet för vissa önskvärda grupper, vilket även medför en exkludering av andra. Att förrätta en vigsel är en myndighetsutövning men artikulationer som belyser detta är ovanliga i mitt material.

Huruvida samhällets roll i relation till äktenskapet har uppnått en hegemonisk status är svårt att svara på. I materialet framställs det inte som en avgörande faktor utan där poängteras hellre kärlek och familj. Det är först när det kommer till kritan, som en eventuell lagändring, som det artikuleras. Eftersom det är så pass dolt kan det ha uppnått en hegemonisk status eftersom den inte ifrågasätts. Men å andra sidan är inte samhället nödvändigt för att förstå äktenskapets betydelse. Samhället är dock nödvändigt för att vigslar ska kunna ta form och

offentliggöras, därav är det absolut nödvändigt. Samhällets roll i äktenskapet gör i alla fall att det inte längre är en privatsak utan högst offentligt.

3.3 Innehållets form eller formens innehåll?

I denna sista del av analysen vill jag föra en diskussion om äktenskapet utifrån tanken om form och innehåll. Först vill jag diskutera det tänkta innehållet för sig, kan det existera utan formen? Sedan vill jag göra detsamma med formen, kan den existera utan innehållet? Slutligen ser jag innehållet och formen som ett dialektiskt par som påverkar varandra och samexisterar. Är en distinktion omöjlig eller kanske absolut nödvändig? Det tänkta innehållet ser jag som kärlek eftersom det används som både en anledning och ett krav för att ingå äktenskap. Även Gustafsson Lundberg menar att det tänkta innehållet är ”kärleken, respekten och ömsesidigheten”. (Gustafsson Lundberg 2007: 112) Det jag ser som formen är benämningen äktenskap och lagstiftningen som går att finna i äktenskapsbalken.

3.3.1 Vad är kärlek utan äktenskap?

Gustafsson Lundberg menar att genom att dela upp äktenskapet i form och innehåll blir det möjligt att se dem som två enheter vilka fyller olika funktioner. Det finns alltså en poäng med att formen uppmärksammas utan att innehållet behöver definieras och vice versa. (Gustafsson Lundberg 2007: 112-113) Motsatsen till detta uppdelande skulle vara att se dem som samma sak, att äktenskapet är en enhet som inte går att dela upp över huvudtaget. Som jag visat i tidigare avsnitt används det tänkta innehållet, kärlek, som en anledning till att träda in i formen, äktenskapet.

Avsnittet om förändring av äktenskapsbegreppet kan ses som ett värnande av innehållet snarare än formen, det är kärleken som är det viktiga sedan kan formen förändras så att ”all” kärlek får plats. De argument som används där är att man gifter sig för kärlekens skull och inte för äktenskapets skull. Ur detta perspektiv framstår innehållet som viktigare än formen för förståelsen av äktenskapet. Innehållet ”skyddas genom äktenskapet” (SvD 2008-04-15), vilket även Gustafsson Lundberg menar är en av formens viktigaste uppgifter. (Gustafsson Lundberg 2007: 112)

Om formen hade tagits bort ur ekvationen, vad hade hänt med innehållet då? Utifrån materialet skulle innehållet tappa legitimitet, varaktighet och normativitet eftersom

äktenskapet som form blir en bärare av just dessa. (Gustafson Lundberg 2007: 116-117) Gustafsson Lundberg menar att formen ger innehållet stabilitet. (Gustafsson Lundberg 2007: 112) Denna stabilitet som formen kan tänkas ge skulle även kunna vara den trygghet som sammankopplas med att en relation befinner sig inom äktenskapet. Formen ger alltså möjlighet till en föreställd stabilitet och legitimitet. För att kunna legitimera något visst över något annat behövs en form för detta. Formen särskiljer de som befinner sig inom den från de som befinner sig utanför den. Detta gör att en hierarkisering blir möjlig. Befinner sig kärleken inom den rätta formen, äktenskapet, förhöjs den och blir legitim. Men utan formen blir hierarkiseringen omöjlig.

På samma sätt som att innehållet skyddas av formen, skulle innehållet vara skyddslöst utan den. Skulle man ta bort formen helt och endast se till innehållet, verkar det efter min läsning av materialet som att innehållet inte skulle bestå. Innehållet är alltså beroende av formen för att kunna "överleva".

3.3.2 Vad är äktenskap utan kärlek?

Den stabilisering av äktenskapsbegreppet som jag visade på i tidigare avsnitt kan ses som ett värnande av formen snarare än innehållet. Det är viktigt att formen står fast och innehållet ses snarare som ett resultat av formen. Men om innehållet skulle tas bort och formen skulle ses för sig själv skulle det enligt materialet endast bli ett tomt skal utan mening. Äktenskapet "devalveras då till att bli likställd med övriga juridiska föreningar" (SvD 2008-01-03). Utifrån denna artikulation förstår man att det finns ett speciellt värde i äktenskapet som kan devalveras, vilket skulle leda till att det blev likställt med andra typer av juridiska föreningar. Adeniji belyser detta motstånd då hon med utgångspunkt i mottagandet av det politiska partiet *Feministiskt initiativ*s förslag om att slopa äktenskapsbalken och istället införa en samlevnadsbalk som betonar egendomsförhållanden snarare än kärleksrelationer, visar kritiken som de mottog. (Adeniji 2008: 259) En kritik som detta förslag mötte var att eftersom förslaget skulle möjliggöra att man ingick detta avtal med vem som helst så skulle kärleksrelationerna spåra ut och till slut skulle "alla kunna gifta sig med alla" till och med "två syskon". (Adeniji 2008: 266) Skulle formen förändras och fler levnadssätt skulle bli inkluderade skulle detta påverka innehållet vilket, enligt kritikerna, skulle leda till ett önskat kaos. Även Knuts skriver att om äktenskapet endast skulle bestå av ekonomi och juridik, utan föreställningar om exempelvis romantik, skulle "magin" försvinna. (Knuts 2006: 18)

Formen är viktig för att kunna fästa denna diffusa ”magi” eller ”kärlek” vid något, annars förlorar innehållet sin stabilitet. Idén om att formen skulle kunna existera utan det tänkta innehållet är inte gångbar inom diskursen eftersom den då har ”devalverats” till samma värde som övriga juridiska föreningar. Det blir ett tomt skal utan någon betydelsebärande mening.

3.3.3 Ett dialektiskt samarbete

Lundberg Gustafsson menar att den önskvärda vägen att gå är att utgå ifrån synsättet att form och innehåll relaterar dialektiskt till varandra. (Lundberg Gustafsson 2007: 112) De kan inte ses som separata enheter som existerar i sig själva utan hon menar att de påverkar och är beroende av varandra. Som jag har kommit fram till i de två föregående avsnitten framstår innehållet som ”skyddslöst” utan formen och formen saknar mening utan innehållet. De skulle därför kunna ses som beroende av varandra. Hur de båda flätas samman och påverkar varandra blir bland annat synligt i lagtexten då värderingar som ”visa varandra trohet och hänsyn”, ”vara lojala mot varandra” och ”verka för familjens bästa” står med. Det tänkta innehållet påverkar formen i den mån att dessa värderingar står med i äktenskapsbalken, men de saknar juridisk verkan. Det går inte att stämna någon för att denna bryter mot något av detta. Andra indikationer på att formen och innehållet påverkar varandra är att det finns ”en risk att äktenskapet ska dö om det görs könsneutralt” (SvD 2008-04-08). Om innehållet förändras (till homosexuell kärlek) kommer det att resultera i att formen (äktenskapet) dör.

I andra delar av materialet sker artikulationer som gör det svårt att tyda om det är formen eller innehållet som åsyftas. De skulle kunna ses som att de båda har växt samman så mycket att det inte längre finns en skillnad mellan de båda. En sådan artikulation är ”det finaste som finns: att få gifta sig med den man älskar” (Ex 2008-07-30), är det innehållet eller formen som beskrivs som det finaste som finns? Det framstår som att innehållet *är* formen och formen *är* innehållet. Även artikulationen ”igår hade riksdagen chansen att visa att alla människors kärlek ska värderas lika av staten” (SvD 2008-04-17) visar på en sådan förståelse av äktenskapet. Det är lagförslaget om en könsneutral äktenskapsbalk som syftas men det beskrivs som att det är kärleken som ska röstas igenom. De båda är så pass sammankopplade att det är svårt och kanske inte ens möjligt att separera dem.

Eftersom formen och innehållet inte är gångbara var för sig förblir de en sammansmältning av båda delarna. Denna diffusa magi som endast verkar kunna uppnås genom äktenskapet, skapas i denna sammansmältning. Knuts beskriver denna funktion som att;

Världen är dynamisk. Full av virvlande kraft, som hela tiden skapar nya former och funktioner. Delarna läggs inte enbart samman $1+1+1+1$ utan varje entitet som kommer till ändrar sammansättningen. Det är inte enkel addition utan avancerad multiplikation! Helheten blir mer än summen av delarna. $1 + 1$ blir då något mer än 2. (Knuts 2006: 138)

Delarna påverkar alltså varandra och skapar tillsammans något mer än vad de enskilt hade kunnat göra. Formen och innehållet förstärker varandra. Delarna är inte gångbara var för sig, men tillsammans kan de upprätthålla föreställningar om äktenskapet. Det finns en poäng med att delarna inte går att separera, eftersom de tillsammans kan upprätthålla föreställningen om att äktenskapet förhöjer relationen som inte någon annan form kan göra.

4. Slutsatser

Här vill jag sammanfatta vad jag har kommit fram till i analysen och återkomma till mina frågeställningar. Jag vill även visa hur dessa slutsatser kan förstås tillsammans och vad man kan göra med denna förståelse.

Äktenskapet genomgår förändringar och omförhandlingar hela tiden vare sig det är åt det stabilare hållet eller mot ett uppluckrande. Alla artikulationer jag ser i materialet är med och formar föreställningar om äktenskapet. I och med debatten om lagändringen skedde detta i större utsträckning än det annars gör. Begreppet utvidgades i den mening att lagen ändrades och idag är äktenskapet könsneutralt, men föreställningar om kärlek, familj och samhälllegitimering ingår fortfarande i systemet som utgör äktenskapets förståelsegrund. Relativt stabil är däremot föreställningen om att äktenskapet är något positivt och eftersträvansvärt för människor. Om det är det tänkta innehållet eller just formen äktenskap så som den ser ut nu som åsyftas, är däremot svårare att svara på. I både lagtext och artikulationer i mitt material är dessa tätt sammanflätade. Genom att de är så pass knutna till varandra ger de nästan intrycket av att vara samma sak, dvs. att lagtexten skulle generera kärlek och kärlek skulle näras bäst inom äktenskapet. I syfte att dekonstruera föreställningarna om äktenskapet kan det vara värdefullt att se på form och innehåll som åtskilda enheter, men för att förstå hur äktenskapet som helhet förstås måste innehåll och form ses som en relation som påverkar, förstärker och skapar varandra. Precis som att Illouz skriver att det inte går att skilja kärlek från maktordningar, kan man inte skilja äktenskapets form från dess innehåll. De består i och av varandra. Det finns en poäng med att de är svåra att åtskilja eftersom de tillsammans kan upprätthålla äktenskapets status som den mest önskvärda formen för kärleksrelationer. Den sammansmälta helheten kan upprätthålla mer än vad summan av delarna har möjlighet till.

4.1 Avslutande diskussion

Jag kan i denna uppsats inte presentera en sanning eller ett svar, utan jag ser snarare denna text som ännu en artikulation som påverkar och omförhandlar begreppet äktenskap. Som Winther Jørgensen och Phillips så bra beskriver det;

För forskaren blir resultatet under alla omständigheter att forskningsprodukten, till exempel den konkreta diskursanalysen, måste ses som en politisk intervention: en kontingent artikulation av element som reproducerar eller ifrågasätter de gällande diskurserna i det eviga spelet om att definiera världen. (Winther Jörgensen, Phillips 2000: 57)

Denna text är en artikulation bland många andra som deltar i samtalet som påverkar vår uppfattning av världen. Det jag hoppas åstadkomma är att öppna upp för nya sätt att förstå äktenskapet och visa på hur olika diskurser försöker fastställa betydelser.

Med bakgrund av denna uppsats vill jag uppmana till vidare forskning, dels på ämnet äktenskap, men även en fortsatt framförd kritik av begrepp som är relativt okritiserade. Jag önskar en vidare diskussion av hur en samlevnadsbalk hade kunnat utformas utan kopplingar till föreställningar om ett specifikt innehåll. Ett djupare problematiserande av föreställningar om kärlek i diskussioner av lagtexter hade även kunnat leda till en bredare analys. Att ifrågasätta dessa fenomen genom att dekonstruera dem hade kunnat leda till att dess hegemoniska status omprövats.

Slutligen vill jag uppmana till ett fortsatt ifrågasättande av förgivettagna sanningar. Sanning är, som tidigare nämnts, även den alltid en diskursiv konstruktion. För att återknyta till frågan som ställdes i inledningen där programledaren Hanna Hellquist frågade ”varför gifter du dig?” och personen i bröllopsaffären svarade ”det vet jag knappt själv!”, kan jag efter denna uppsats fortfarande inte ge ett entydigt svar på det. Vad jag däremot kan säga är att svaret antagligen kommer att variera i tid och rum, eftersom äktenskapets betydelse precis som allt annat befinner sig i ständig rörelse. Men så länge ett begrepp har en så pass fixerad betydelse som äktenskapet har idag, är det alltid relevant att ställa frågan - varför gifter vi oss?

Litteraturförteckning

Tryckta källor

Aakvaag, Gunnar C. (2011), *Modern Sociologisk teori*, Lund: Studentlitteratur AB

Adeniji, Anna (2008), *Inte den typ som gifter sig? Feministiska samtal om äktenskapsmotstånd*, Diss. Göteborg: Makadam förlag

Gustafsson Lundberg, Johanna (2007), "Kampen som form" i Lindfelt, Mikael, Gustafsson Lundberg, Johanna (red.), *Uppdrag samliv: om äktenskap och samlevnad*, Stockholm: Verbum

Hall, Stuart (1996), "Race, Articulation and Societies Structured in Dominance", i: Diawara Manthia, Lindeborg, Ruth H., Baker, Houston A. (red.), *Black British Cultural Studies: a Reader*, Chicago: University of Chicago Press

Haraway, Donna (1988), "Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective" i Harding, Sandra (red.) (2004) *The Feminist Standpoint Theory Reader*, New York: Routledge, s. 81-101

Illouz, Eva (2012), *Why Love Hurts*, Cambridge: Polity Press

Jarnkvist, Karin (2011), *När jag gifter mig ska jag göra det på riktigt: berättelser om barn, brudar och bröllop*, Diss. Umeå: Institutionen för idé- och samhällsstudier, Umeå universitet

Knuts, Eva (2006), *Något gammalt, något nytt: skapandet av bröllopsföreställningar*, Diss. Stockholm: Mara förlag

Lykke, Nina (2009), *Genusforskning – en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*, Stockholm: Liber AB

Melby, Kari, Pylkkänen, Rosenbeck, Bente, Carlsson Wetterberg, Christina (2006), *Inte ett ord om kärlek: äktenskap och politik i Norden ca 1850-1930*, Göteborg: Makadam förlag

Moi, Toril (1994), "Att erövra Bourdieu", *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 1994:1, 3-21

Winther Jörgensen, Marianne, Phillips, Louise (2000), *Diskursanalys som teori och metod*, Lund: Studentlitteratur AB

Lagtext

Lag om ändring i äktenskapsbalken (SFS 2009:253)

Äktenskapsbalken (SFS 1987:230)

TV-program

Jakten på det perfekta livet, 2012, [tv-program] Sveriges television, SVT1, 2012-10-31 21:00

Elektroniska källor

Rudolfsson, Jacob (2009) Ja till könsneutrala äktenskap, (Elektronisk) *Världen idag*, 3 april, Tillgänglig: <http://www.varldenidag.se/nyhet/2009/04/02/Ja-till-konsneutrala-aktenskap/> [2013-01-09]

Elektroniska databaser

Lindell, Karin, Hall, Monica, *Karnov Internet*, Äktenskapsbalken (1987:230) 1 kap, 2 §, not 3, den 10 januari 2013

Material

Aftonbladet 2008-01-10, "År 2008 ställs alla ogifta föräldrar till svars, varför?"

Aftonbladet 2008-01-11, "Slater har hittat den rätta"

Aftonbladet 2008-01-15, "De har väntat i åtta år på att få gifta sig"

Aftonbladet 2008-01-22, "Ensamt, kd"

Aftonbladet 2008-03-31, "Homobröllop = kd:s fördärv"

Aftonbladet 2008-07-21, "Nu gläds alla – med"

Aftonbladet 2008-07-29, "Bygg äktenskap på kärlek – oavsett kön"

Aftonbladet 2008-09-06, "- Jag har gråtit floder"

Aftonbladet 2008-09-29, "Kapitalismen kraschar kärleken"

Dagens Nyheter 2008-01-24, "Sista striden Hanne Kjöllert: Homoäktenskap är kristdemokraternas chans"

Dagens Nyheter 2008-01-26, "Uppsala tur och retur"

Dagens Nyheter 2008-04-12, "Sedan kan äktenskap betyda vad ni vill"

Dagens Nyheter 2008-10-09, "Ohelig enfald"

Dagens Nyheter 2008-10-11, "Vad betyder ordet äktenskap egentligen?"

Dagens Nyheter 2008-11-04, "Den givna lösningen"

Expressen 2008-01-15, "Tager du denna själ..."

Expressen 2008-01-21, "Vi familjefantaster välkomnar homosarna"

Expressen 2008-05-21, "Guds ord – inte barnens bästa – bakom kd:s familjedyrkan"

Expressen 2008-06-18, "Rappa på"

Expressen 2008-07-30, "Varför ska inte Elisabetta få gifta sig?"

Svenska Dagbladet 2008-01-03, "Äktenskapet är ramen för familjebildning"

Svenska Dagbladet 2008-01-17, "Nerverna är på helspänn"

Svenska Dagbladet 2008-01-20, "Släpp partipiskan om samkönat"

Svenska Dagbladet 2008-01-21, "Starkt stöd för homoäktenskap"

Svenska Dagbladet 2008-02-01, "Uteslut inte människor"

Svenska Dagbladet 2008-02-18, "Inget mandat att avskaffa äktenskapet"

Svenska Dagbladet 2008-03-30, "Trygg samlevnad är viktigast"

Svenska Dagbladet 2008-04-06, "Utveckla partnerskapet för homosexuella"

Svenska Dagbladet 2008-04-08, "Sverige behöver samlevnadsbalk"

Svenska Dagbladet 2008-04-15, "Man och kvinna blir ett äktenskap"

Svenska Dagbladet 2008-04-17, "Partipiskan slog mot jämlikheten"

Svenska Dagbladet 2008-04-29, "Sahlin tar fram lag om homoäktenskap"

Svenska Dagbladet 2008-07-30, "Heteronormen förminskar tusentals unga"

Svenska Dagbladet 2008-09-29, "Avskaffa kyrkornas vigselrätt"